DE GEVOLGEN VAN DE FEDERALE HERVORMING VAN HET ERFRECHT

VOOR HET VLAAMS BELEID

PROF . DR. CHARLOTTE DECLERCK
Hoofddocent Familie- en erfrecht UHasselt
Tiberghien Advocaten

I. INLEIDING

1. Tweeduizend zeventien staat geboekstaafd als een heel bijzonder jaar in het familiaal vermogensrecht. De reeds lang beoogde hervorming van het erfrecht wordt middels de Erfwet van 31 juli 2017 (hierna 'Erfwet') eindelijk gerealiseerd.[1] Met de inperking van de erfrechtelijke reserve, de invoering van het principe van een reserve in waarde, de wijziging van de regels inzake inbreng en de versoepeling van het verbod op erfovereenkomsten brengt de federale wetgever het erfrecht eindelijk bij de tijd. Opdat deze hervorming evenwel ook in de praktijk zou welslagen, is een gemoderniseerde schenk- en erfbelasting vereist.

2. In deze nota wijzen wij op verschillende aandachtspunten van de erfrechthervorming voor het Vlaams Beleid en formuleren wij suggesties. Teneinde het belang van de voorgestelde wijzigingen in de schenk- en erfbelasting te duiden wordt in wat hierna volgt telkens vertrokken vanuit de krachtlijnen en doelstellingen van de Erfwet alsook vanuit de drijfveren van de federale wetgever. Het huwelijksvermogensrecht wordt buiten beschouwing gelaten.

II. KRACHTLIJNEN VAN DE HERVORMING VAN HET ERFRECHT IN FISCAAL PERSPECTIEF

A. Antwoord bieden op diversiteit en complexiteit in familievormen

1. Toelichting

3. Reeds geruime tijd is het kerngezin niet langer te vatten in één klassiek model, namelijk dat van gehuwde ouders met kinderen. Niet alleen stellen we een toename aan nieuw samengestelde gezinnen vast, maar daarenboven ook van allerhande nieuwe familievormen. Partners wonen steeds vaker wettelijk of feitelijk samen, kiezen voor een *living apart together,*... Dit creëert nieuwe uitdagingen met betrekking tot onder andere de verhouding tussen stief(klein)kinderen, gemeenschappelijke (klein)kinderen, halfbroers en –zussen en stief(groot)ouders.

4. Teneinde aan deze veelheid aan familievormen tegemoet te komen wordt het erfrecht vanaf 1 september 2018 in belangrijke mate geflexibiliseerd. Dit gebeurt onder andere door de afschaffing van de erfrechtelijke reserve van de ascendenten (ouders, grootouders en overgrootouders) en de inperking van de erfrechtelijke reserve van de afstammelingen.

2. Suggestie

5. Het spreekt voor zich dat het vergroten van de beschikkingsvrijheid in hoofde van de erflater niet mag worden beknot door een hogere fiscale druk op bepaalde categorieën van personen uit te oefenen. Dit is vandaag nochtans wel het geval voor de categorie van de stief- en zorgkleinkinderen. Om deze reden pleiten wij - zeker omdat ook uitgebreide mogelijkheden voor een generatiesprong

[1] Wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *BS* 1 september 2017.

werden bewerkstelligd; cf. infra D. - om ook voor deze categorie het tarief in rechte lijn toe te passen. Dezelfde redenering gaat op voor stiefbroers- en zussen die van hetzelfde tarief zouden moeten kunnen genieten als broers en zussen die van elkaar erven. Enkel op deze manier wordt een civiel én fiscaal performant antwoord geboden op de bestaande familiediversiteit.

B. Goede afspraken maken goede families

1. Toelichting

6. Teneinde het conflictpotentieel tussen erfgenamen zoveel als mogelijk te verminderen wordt het huidige verbod op overeenkomsten over niet-opengevallen nalatenschappen vanaf 1 september 2018 versoepeld en ook aangemoedigd.

7. Dit gebeurt eerst en vooral door de invoering van een aantal nieuwe punctuele erfovereenkomsten, zoals:

- De erfovereenkomst met betrekking tot de waarde van het geschonken goed op de dag van de schenking (art. 858 § 5 BW)
- De erfovereenkomst met betrekking tot de hypothese dat de begiftigde niet onmiddellijk het recht heeft om over de volle eigendom van het geschonken goed te beschikken (art. 858 §5 tweede en derde lid BW)
- De erfovereenkomst inzake de inbreng van een schenking gedaan aan een kleinkind (art. 845 §2 BW; cf. infra punt D.)
- De erfovereenkomst waarbij wordt verzaakt aan de vordering tot inkorting vóór het openvallen van de nalatenschap (art. 918 BW)
- De erfovereenkomst waarbij wordt verzaakt aan de vordering tot inkorting tegen een derde-verkrijger onder kosteloze titel (art. 924 vierde lid BW)
- De erfovereenkomst waarbij wordt verzaakt aan het recht van vruchtgebruik betreffende een schenking gedaan met voorbehoud van vruchtgebruik door de eerststervende echtgenoot of wettelijk samenwonende partner (art. 858bis §5 BW).

8. Daarnaast voert de federale wetgever ook een nieuw instrument in, namelijk de globale erfovereenkomst (art. 1100/7 BW). De globale erfovereenkomst is een overeenkomst onder de levenden tussen de ouders (of een van hen) en al hun vermoedelijke erfgenamen in rechte nederdalende lijn. Deze overeenkomst heeft tot doel om het bestaan van een evenwicht tussen de vermoedelijke erfgenamen in rechte lijn vast te stellen, rekening houdend met de schenkingen of de voordelen waarvan deze vermoedelijke erfgenamen reeds hebben kunnen genieten of waarvan ze door deze overeenkomst genieten vanwege hun ouders alsook rekening houdend met hun respectieve situatie. Mits de vaststelling van dit evenwicht brengt de ondertekening van de overeenkomst in hoofde van de vermoedelijke erfgenamen in rechte nederdalende lijn de verzaking mee aan de vordering tot inbreng en inkorting met betrekking tot de giften waarop de overeenkomst betrekking heeft.

In deze globale erfovereenkomst kunnen eveneens toebedelingen worden gedaan aan de stiefkinderen, dit zijn de kinderen van de echtgenoot of wettelijk samenwonende partner van de beschikker (en dus niet van de feitelijk samenwonende partner). Deze toebedelingen mogen evenwel geen afbreuk doen aan het evenwicht dat moet bestaan tussen de vermoedelijke erfgenamen in rechte nederdalende lijn. Verder wordt ook in het raam van een globale erfovereenkomst voorzien in de mogelijkheid van generatiesprong. Zo kan elke erfgenaam in rechte nederdalende lijn (elk kind van de beschikker) erin toestemmen dat al zijn eigen kinderen in zijn eigen plaats worden toebedeeld (cf. infra D.).

2. Suggesties

9. Het spreekt voor zich dat het gebruik van erfovereenkomsten niet op grond van fiscale redenen mag worden gedwarsboomd of ontmoedigd.

Daarom wordt voorgesteld om uitdrukkelijk te bevestigen dat voor een verzaking aan de vordering tot inkorting geen schenk- of erfbelasting is verschuldigd. Voor een verzaking aan de vordering tot inkorting voor het overlijden van de schenker vloeit dit eigenlijk reeds voort uit artikel 918 § 4 BW krachtens hetwelk deze verzaking onweerlegbaar wordt geacht geen gift te zijn en het beginsel dat het fiscaal recht in de regel het burgerlijk recht volgt. Omdat van dit laatste beginsel evenwel steeds vaker wordt afgeweken verdient het aanbeveling om uitdrukkelijk te bevestigen dat zowel aan de verzaking van de vordering tot inkorting vóór overlijden als nà overlijden geen belasting is verschuldigd. Hetzelfde geldt voor de verzaking aan de vordering tot inbreng in het raam van een globale erfovereenkomst.[2] Teneinde discussies te vermijden is het aangewezen uitdrukkelijk te bevestigen dat hierop geen belasting is verschuldigd.

Verder is enige controverse ontstaan omtrent de gevolgen van de vermelding van eerder gedane maar nog niet belaste schenkingen, zoals bijvoorbeeld een bankgift of niet-geregistreerde schenking die in Nederland werd verleden, in een globale erfovereenkomst. Kan op deze reeds eerder gedane schenkingen belasting verschuldigd zijn zelfs wanneer deze schenkingen meer dan drie of zeven jaar geleden werden gedaan? In de doctrine bestaan hierover reeds verschillende strekkingen. Sommige auteurs zijn van oordeel dat deze schenkingen principieel vrijgesteld kunnen worden, zij het met behoud van risico van heffing van erfbelasting als de termijn van drie of zeven jaar bij overlijden van de beschikker niet verstreken is.[3] Andere auteurs zijn van oordeel dat de belastingplichtige ter gelegenheid van de globale erfovereenkomst een keuze moet maken.[4] Ofwel wordt in de globale erfovereenkomst uitdrukkelijk door de belastingplichtige gesteld dat hij voor deze reeds gedane schenkingen geen titel vraagt. In dit geval kan de fiscus niet belasten. Ofwel wordt in de globale erfovereenkomst wel uitdrukkelijk een titel gecreëerd. Dan is het wel belastbaar. Alles zou vanuit deze optiek afhangen van de in de globale erfovereenkomst gebruikte bewoordingen. In het licht van de rechtszekerheid komt het mij voor dat de eerste te bewandelen piste navolging verdient.

Teneinde het in de globale erfovereenkomst na te streven evenwicht tussen alle vermoedelijke mede-erfgenamen in rechte nederdalende lijn te realiseren kunnen voordelen in aanmerking genomen worden. Onder voordelen moeten dienstengiften worden begrepen, zoals bijvoorbeeld de kosten voor een studie in het buitenland of het kosteloos inwonen bij de ouders. Omdat de voordelen in het raam van de globale erfovereenkomst in se gelijkgesteld worden met schenkingen verdient het aanbeveling om uitdrukkelijk te bevestigen dat hierop geen belasting verschuldigd is.

Wat de generatiesprong in de globale erfovereenkomst betreft, cf. infra D.

C. Bij de tijd brengen van het evenwicht tussen de langstlevende echtgenoot en de kinderen

1. Toelichting

10. De Erfwet brengt het evenwicht tussen de langstlevende echtgenoot en de kinderen bij de tijd. In tegenstelling tot wat verkeerdelijk wordt beweerd, kan hierbij als dusdanig niet worden gesproken van een (uitgesproken) versterking van de langstlevende echtgenoot ten nadele van de kinderen van de erflater, of omgekeerd. Daar waar erfrechtelijke inperkingen of versterkingen ten voordele of ten nadele van een partij worden ingebouwd, gaan deze steeds gepaard met correctie- en compensatiemechanismen teneinde het oorspronkelijke evenwicht te doen herstellen of

[2] Een verzaking aan de vordering tot inbreng is niet mogelijk in een punctuele erfovereenkomst.
[3] Cf. nota Hélène Casman
[4] Cf. Rik Deblauwe

waarborgen. In wat hierna volgt, komen slechts deze correctie- en compensatiemechanismen aan bod waarbij enkele fiscale vragen rijzen.

Ten eerste creëert de Erfwet een absoluut recht tot omzetting van het vruchtgebruik in nieuw samengestelde gezinnen. Het vruchtgebruik zal voortaan worden omgezet op het eerste verzoek van de langstlevende echtgenoot of een niet-gemeenschappelijk kind, zij het voor zover dit binnen de wettelijk bepaalde termijn wordt gevraagd (art. 745*quater* §1/1 BW). Bij gebrek aan akkoord wordt het vruchtgebruik omgezet in een aandeel van de nalatenschap in volle eigendom. De langstlevende echtgenoot behoudt wel in ieder geval steeds het vetorecht tegen de omzetting van het vruchtgebruik van de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad. De Erfwet verhelpt verder niet aan de actuele problematiek van de waardering van het vruchtgebruik, wat ten zeerste te betreuren valt.

Ten tweede schaft de Erfwet de inbrengrechten en -plichten in hoofde van de langstlevende echtgenoot af, maar wordt dit 'gecorrigeerd' voor schenkingen waarvan de erflater zich het vruchtgebruik heeft voorbehouden. In dit geval verkrijgt de langstlevende een nieuwsoortig wettelijk recht van voortgezet (beter 'toegekend') vruchtgebruik, zij het dat dit slechts geldt voor schenkingen die werden gedaan op een tijdstip waarop de langstlevende reeds de hoedanigheid van echtgenoot had (art. 858*bis* §3 BW). In de doctrine bestaat onenigheid omtrent de kwalificatie van dit wettelijk toegekend recht. Sommige auteurs kwalificeren dit als een regel van wettelijk erfrecht in hoofde van de langstlevende echtgenoot. Andere auteurs verdedigen de stelling dat het over een anomale nalatenschap gaat. Nog andere auteurs zijn van oordeel dat het hier over een bijzondere vorm van inbreng gaat.

2. Suggesties

11. Het geherformuleerde evenwicht tussen de langstlevende echtgenoot en de kinderen mag niet gepaard gaan met hogere fiscale druk op een of beide partijen.

Wat het omzettingsrecht in nieuw samengestelde gezinnen betreft, rijzen verschillende fiscale vragen over de omzetting van het vruchtgebruik in een onverdeeld aandeel van de nalatenschap in volle eigendom. Omdat de langstlevende echtgenoot een medegerechtigde in de nalatenschap is, kan de stelling worden verdedigd dat diens vruchtgebruik vanuit fiscaal oogpunt als een onverdeeldheid moet worden aanzien. Vanuit deze zienswijze kan worden verdedigd dat er geen sprake is van een verkrijging door een derde en in één beweging 2,5 % is verschuldigd. In het raam van het omzettingsrecht moet tevens worden gewezen op de huidige discrepantie tussen de fiscale en civiele waardering van het vruchtgebruik in hoofde van de langstlevende echtgenoot, met alle nefaste gevolgen van dien. Ook hieraan moet verholpen worden door uitsluitend de civiele omzettingstabellen te hanteren.

Wat het wettelijk recht van 'voortgezet' vruchtgebruik betreft, kan worden verdedigd dat hierop geen erfbelasting is verschuldigd en dit onder verwijzing naar de fiscale regels inzake inbreng, tenzij het over een niet-geregistreerde schenking gaat die minder dan drie jaar voor het overlijden van de erflater is gedaan.

D. Bewerkstelliging van meer mogelijkheden inzake generatiesprong

1. Toelichting

12. Teneinde tegemoet te komen aan de verzuchtingen van een deel van de burgers om het erfdeel van de kinderen rechtstreeks te kunnen doen toekomen aan de kleinkinderen voorziet de Erfwet in twee bijkomende mogelijkheden van generatiesprong. Zo wordt vanaf 1 september 2018 1) de punctuele erfovereenkomst inzake de inbreng van een schenking gedaan aan een kleinkind mogelijk (art. 845 §2 BW) en 2) kan elke vermoedelijke erfgenaam in rechte nederdalende lijn (elk kind van de beschikker) in het raam van een globale erfovereenkomst erin toestemmen dat al zijn eigen kinderen (geheel of gedeeltelijk) in zijn eigen plaats worden toebedeeld. Beide mogelijkheden

onderscheiden zich van de reeds in 2012 gerealiseerde wetswijziging waarbij een kind de nalatenschap van zijn ouder geheel kan verwerpen ten gunste van zijn eigen kind omwille van hun partieel karakter.

2. Suggestie

13. In het raam van deze schenking met generatiesprong gebeurt vanuit civiel oogpunt een dubbele beweging. Op het ogenblik van het overlijden van grootvader wordt de aan het kleinkind gedane schenking behandeld als een schenking door grootvader aan zijn eigen kind (ouder van het kleinkind) en vervolgens bij overlijden van de ouder alsof het een schenking is aan zijn eigen kind (kleinkind) (art. 845 §2 tweede lid BW). Het spreekt voor zich dat in geval van dubbele heffing van schenkbelasting de inspanningen van de federale wetgever een maat voor niets zullen geweest zijn. Om deze reden moet uitdrukkelijk worden voorzien in een enkele heffing van de schenkbelasting op de schenking van de grootvader aan het kleinkind.

E. Van een erfrecht *in natura* naar een erfrecht *in waarde*

1. Toelichting

14. Algemeen kan worden gesteld dat het Belgische erfrecht evolueert van een erfrecht *in natura* naar een erfrecht *in waarde* en dit in hoofdzaak door de gewijzigde regels inzake inbreng en inkorting:

- Zo bijvoorbeeld zal de inbreng van een schenking op voorschot van erfdeel in de regel voortaan in waarde en niet langer in natura gebeuren en dit ongeacht het roerend of onroerend karakter van het voorwerp van de schenking
- Zo bijvoorbeeld zal een herstel van de erfrechtelijke reserve in de regel niet langer door een inkorting in natura maar door een inkorting in waarde gebeuren. De reservataire erfgenamen worden aldus gewone schuldeisers die in de regel uitsluitend over een schuldvordering in geld beschikken.

De inbreng- of inkortingplichtige behoudt evenwel steeds de mogelijkheid om in natura in te brengen dan wel te laten inkorten. Dit kan echter nooit door de erflater worden opgelegd.

15. Daarnaast wordt in de Erfwet ook verduidelijkt dat een schenking die initieel op voorschot van erfdeel is gedaan kan omgevormd worden tot een schenking buiten deel en omgekeerd (art. 843/1 BW). Deze omvorming veronderstelt het akkoord van de begiftigde (het is dus niet meer mogelijk voor de schenker om de schenking op voorschot van erfdeel eenzijdig om te vormen) en gebeurt ofwel in een authentieke akte ofwel in een testament (het akkoord van de begiftigde moet dan na het overlijden worden gegeven).

2. Suggesties

16. Wat de vrijwillige inbreng of inkorting in natura betreft, is dit een optie van de inbreng- of inkortingplichtige. Verduidelijkt moet worden dat hierop geen registratierechten zijn verschuldigd (zoals in de huidige regelgeving).

17. Wat de omvorming van de schenking op voorschot naar de schenking buiten deel betreft (of omgekeerd), moet bevestigd worden dat hierop geen belasting is verschuldigd, zelfs wanneer dit na het overlijden door de begiftigde en met instemming van de mede-erfgenamen zou gebeuren. Er is in dit geval immers geen sprake van een schenking, maar wel van een vervulling van een natuurlijke verbintenis.